

Tussen toekomst en verleden

Vijf jaar na de val van de Berlijnse Muur reisde Magnum-fotograaf Carl De Keyzer naar Oost-Europa om vast te leggen hoe de intrede van het kapitalisme van invloed is geweest op het leven van de gemiddelde Oost-Europeaan. De euforie die aanvankelijk bij velen heerste, heeft inmiddels plaatsgemaakt voor teleurstelling en onzekerheid. East of Eden is een fotoreportage geworden over het verlangen naar een betere toekomst in een wereld waar de sporen van het communistische verleden nog steeds zichtbaar aanwezig zijn.

Ricci Scheldwacht
Foto's Carl De Keyzer

"Een heel verheven beeld. De laatste foto van het eerste deel van het boek, die het nieuwe tijdperk inluidt. Met de vernieuwing grijpen de mensen juist ook terug naar de tijd vóór het communisme. Oude en nationalistische waarden zijn weer teruggekeerd. Die vaandels en dat ruitersstandbeeld doen zelfs een beetje middeleeuws aan. Dit is een historische plaats, waar ooit Boedapest werd gesticht. Nu vinden alle nationale manifestaties in Hongarije hier plaats. Vijf minuten voordat deze foto gemaakt werd, had de president een speech gegeven in het kader van de nationale feestdag. Hij was nog maar net weg, toen die vrouw daar ging staan, op exact dezelfde plek, en precies hetzelfde gebaar maakte. Ze poseert voor haar man die pal naast mij staat te fotograferen."

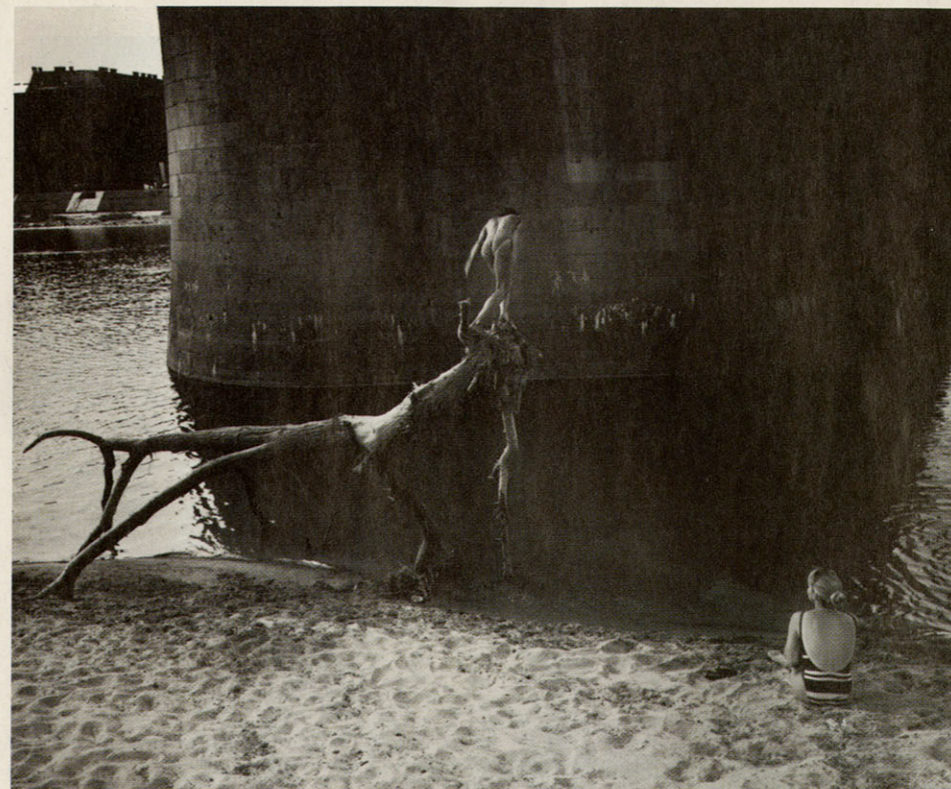
"Grootvader en kleinzoon, met op de achtergrond een sociaal-realistisch standbeeld dat herinnert aan de overwinning op het fascisme na de Tweede Wereldoorlog. Ik had ze al een tijdje gevolgd. Op die berg, waar deze foto is gemaakt, staan nog veel meer monumenten die ze ook allemaal trouw bezochten. En ik zoude maar wat achter ze aan. Op een gegeven moment haalt die man een colafles uit zijn tas en schenkt hij die jongen in. Heel devoot. En een heel mooi symbolisch beeld: de nieuwe wereld met op de achtergrond de oude. Maar als je goed kijkt, zie je dat er geen cola in die fles zit; er wordt wel een bepaalde symboliek overgenomen die staat voor een bepaalde levensstijl, maar die is voor heel veel Oost-Europeanen nauwelijks te betalen. Zo'n fles cola kost daar vijf, zes gulden, dat is duurder dan bij ons. Als je weet dat het inkomen van de gewone man tussen de honderd en tweehonderd gulden per maand is, dan is zo'n fles cola alleen weggelegd voor de allerrijksten. Ik had al

meer foto's van hen gemaakt, maar omdat ze even stilstonden, had ik hier net een fractie van een seconde meer de tijd om het precies zo mooi in kader te brengen. Als mensen bewegen wordt het al moeilijker. Ik kies in de regel niet meer dan twee, drie elementen waaruit een foto is opgebouwd, anders is het niet meer te bevatten. Om het beeld boeiend te maken, moet je een verband of een contrast laten zien. Soms heb je dan nog het geluk dat er iets extra's gebeurt: dat er water in die fles zit, zoiets kun je nooit bedenken."

“De man op de voorgrond deed mij denken aan een arbeider uit het communistische verleden. Hij had een rood jasje aan, ook al kun je dat op de foto niet zien. Die man stond daar al een hele tijd. Iemand anders zat in die put en hij moest telkens een emmertje aanreiken. Het eerste wat mij opviel, was hoe die man tegen die oude achtergrond stond. In een reflex zag ik het grote aantal vormelijk elementen: dat gat, die grote vierkante stenen, dat putdeksel. Toen ik die vrouw met die lijst in haar hand naderbij zag komen, wist ik: dat is het beeld dat ik moet hebben. Dat kun je soms inderdaad van te voren zien aankomen. In dit geval had ik maar één kans, daarna was het moment voorbij. Toen ik afdruckte, zag ik dat die handtas precies binnen die lijst viel. Eigenlijk had ik een lege lijst verwacht, want eerst droeg ze haar tas in haar andere hand. Dat is dan een gelukkig toeval, maar wel

mooi meegenomen. Natuurlijk kun je door je aanwezigheid als fotograaf ook weer nieuwe kansen creëren. Dat doe ik ook vaak om contact met mensen te krijgen. Dan schiet ik eerst even een paar foto's waarvan ik weet dat die het uiteindelijk toch niet worden. Maar daarmee is wel het contact gelegd en word je aanvaard als de fotograaf die daar rondloopt. Die man was aan mij gewend en liet me ook rustig mijn gang gaan. Toen ik die foto had gemaakt, keek die vrouw even op, liep door en verdween weer. Net zoals dat beeld verdween.”

“Een duik in de rivier de Tisza in Szeged, een Hongaarse stad. Het was een snikhete zomerdag, iedereen was naar de waterkant getrokken. In werkelijkheid was het veel drukker dan je hier op de foto ziet. Mensen liepen continu af en aan. Wat mij direct interesseerde, was die boom. Die had ik al van ver gezien. Net alsof er een hond in de rivier staat. Eerst was mijn aandacht vooral gevestigd op alle wandelaars, op de kinderen die op de boom klonnen en de mensen die hun hond aan het uitlaten waren. Totdat dit koppeltje uit de jaren vijftig kwam aanlopen. Plotse-ling zaten ze daar heel even alleen. Dat was een klein moment van verstillig. Toen heb ik afgedrukt. Het is telkens weer vooral een kwestie van goed kijken naar een decor, waarin zich verschillende acteurs en figuranten begeven. En elke keer hoop je dan maar dat zich een toneelstukje ontrolt. Maar ik enscener niet. Ik bepaal alleen het kader, ik stel de grenzen van het podium vast; ik laat ook heel bewust dingen weg.”

“De eerste opzet van het project was om de kapitalistische inmenging in het nieuwe Oost-Europa heel duidelijk vast te leggen, maar na een tijdje vond ik dat niet meer interessant. McDonald's in Praag ziet er hetzelfde uit als die in Rotterdam, dus heb ik dat gegeven naar de achtergrond verplaatst. Toch keert die drang naar vernieuwing telkens weer terug. Dat huis op de achtergrond heeft ook met die utopie te maken, een droom die opgebouwd wordt, maar voortijdig wordt gestaakt en waarschijnlijk nooit meer afkomt. Daarvoor zie je een klein marktje, waar ik langskwam toen ik op doorreis was naar Warschau en stopte om koffie te drinken. Al wat die man verkoopt, zijn een paar verblikken, één schoen, een schachtje, een spade. Zulke taferelen zie je heel vaak in Polen en Roemenië, mensen die elke week terugkomen naar dezelfde plek en dan één ding verkopen, waarschijnlijk hun enige bezit. Je ziet hier ook een soort gêne bij de mensen. Eigenlijk

willen ze niet op de foto, maar ze laten zich toch fotograferen. Wat dat betreft deden de mensen niet moeilijk. Dit hele project ging sowieso vrij eenvoudig, een verademing in vergelijking met mijn vorige twee, *USSR 1989 CCCP* en *God Inc.* In de Sovjet-Unie werd er in 1989 nog streng

gecontroleerd en in de Verenigde Staten was het telkens een hele klus om die religieuze sekten binnen te geraken. Hier kon ik rustig een beetje rondrijden, ergens een paar uur rondhangen en dan door naar de volgende plek. Net zoals in een *roadmovie*.”

“Een modellenverkiezing in Krakau in Polen, of nee, eigenlijk een auditie waarop Poolse modellen worden uitgekozen voor de catwalks in Parijs. Die Poolse meisjes zijn even mooi als de modellen in het Westen en ze zijn bovendien stukken goedkoper. Eigenlijk is het gewoon een keuring. De jury bestond uit een Fransman, een Canadees en nog wat Polen. Voordat die meisjes naar de States of West-Europa worden vervoerd, moeten ze eerst auditie doen. Dat ging het hele weekend door. Dit meisje moet een praatje in het Engels houden. Normaal ben ik niet zo geduldig. Als ik denk dat de situatie me geen goede foto oplevert, ben ik zo vertrokken. Hier ben ik vrij lang gebleven en heb ik zeker zo'n twintig films geschoten. Ik ben altijd al blij als ik één goed beeld per dag maak. Als ik in een situatie als deze terecht kom en zeker weet dat ik daar een beeld moet kunnen maken, blijf ik wat langer. Voor *East of Eden* heb ik zo'n zesduizend foto's gemaakt. Op zich is dat niet zoveel, ongeveer één op honderd.”

“Ik werd aangetrokken door de rij op de achtergrond. Het gebouw links is een bakkerij. Door een klein luikje wordt het brood aangereikt. De bakkerijen in Roemenië lijken soms net vestingen, zo zwaar zijn ze gepantserd. Bakkerijen zijn daar de plekken die het meest overvallen worden, omdat het de enige plaatsen zijn waar nog iets te halen valt. Uiteindelijk is die situatie op de achtergrond geraakt toen die drie jongetjes kwamen aanrennen. Ze waren gebiologeerd door mijn apparatuur; dan krijg je dit soort reacties. Op deze foto zie je heel goed mijn aanwezigheid. Dat is een bewuste keuze. Zonder mijn aanwezigheid zou dit beeld nooit zijn ontstaan. Daarin verschil ik van veel andere fotografen, die stiekem om de hoek met een klein cameraatje gaan staan en zelf niet gezien willen worden om maar zo objectief of voyeuristisch mogelijk bezig te kunnen zijn. Ik ben niet zo. Ik ga er altijd middenin staan. Ik wil graag dat de onderwerpen niet verder dan vijf meter van mij vandaan zijn. Ik gebruik altijd dezelfde groothoeklens en een handflitser, waardoor alle details in het beeld een rol kunnen spelen. Elke keer is het weer een confrontatie; ik ben van nature een vrij verlegen persoon dus is het een enorme overwinning om daar tussen wildvreemden te gaan staan en er iets van te maken.”

Carl De Keyzer: *East of Eden. Ludion. f87,35.*
De gelijknamige tentoonstelling is tot en met 30 juni te zien in het Nederlands Foto Instituut in Rotterdam, Witte de Withstraat 63. Openingstijden: dinsdag t/m zondag, 11.00-17.00 uur.